

geleerd.' Ik vind het absoluut niets om Elisabeth Andersen in een keurslijf te stoppen en te kneden. Als zij iets doet, dan moet zij het daarmee eens zijn. Zij heeft natuurlijk zoveel kennis, zoveel vakmanschap in huis, dat ik daar heel veel van oppik."

Maar waar ligt eigenlijk de grens van betekenisloosheid?

"Dat weet ik niet, dat moet ik per keer uitmaken. Iemand die volgens mij voortdurend op die grens balanceert is Richard Foreman. 'Gooi alle neuroses op een hoop!' Is het dat?"

"Ik denk dat het belangrijk is als je toneel speelt — en dat geldt vooral voor regisseurs — voortdurend je vak ter discussie te stellen. Als je geleerd hebt dat de eerste voorwaarde voor theater is dat je zicht- en hoorbaar bent, dan eis ik van mijn acteurs dat ze niet zichtbaar en niet hoorbaar zijn. En je hebt van die 'cracks' die absoluut weigeren. Het is alleen maar moeilijk om te werken met mensen die niet flexibel zijn, of die heel goed in hun hoofd hebben dat ze alleen maar op dié manier theater willen maken en op geen andere. Maar het gaat er echt niet om een bepaalde stijl te leren, het gaat er juist om elke stijl af te leren, om de essentie van de tekst op een juiste manier vorm te geven. Je hebt heel veel aan dingen die je kunt of aan dingen die je gezien hebt, maar uiteindelijk moet je zorgen dat er iets nieuws, al was het maar een combinatie van stijlen ontstaat. Dat is de moeilijkheid van toneelmaken."

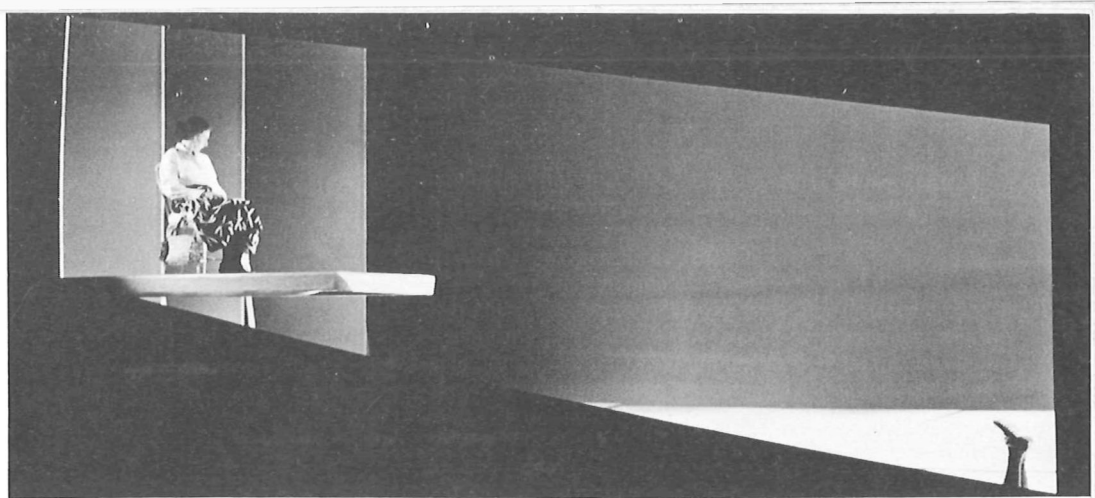
Doorkabbelen

In het recente interessante theater worden de acteurs meer betrokken bij het dramaturgische werk, ze voltrekken mee de tekstanalyse, waar hen vroeger veel meer — formele — opdrachten werden gegeven. Hoe doe jij dat?

"Ik bereid een stuk voor met dramaturgie, haal er een paar essenties uit. Zoals ik in mijn stukken het best kan reageren op bestaande modellen en gegevens, zo repeteer ik ook. Ik geef een acteur in eerste instantie geen enkele opdracht, hij komt met iets en daarop kan ik dan reageren. Als mensen dat niet doen of kunnen, dan kan ik er vrij weinig mee. Of ik geef hen een heel duidelijke en grove opdracht, waar ze iets mee moeten doen. En dan praten we daarover."

Iemand als Jan Decorte onderbreekt altijd dadelijk als hij iets niet goed vindt, omdat de eerste indruk voor hem de juiste is. Jij ook?

"Nee, ik zal hem lang laten doorkabbelen, ook al is het volgens

mij niet dat. Maar dan gebeurt er, misschien ondanks die acteur, iets dat ik denk te kunnen gebruiken. Ik reageer eerder daarop, minder op 'Dat is het niet'. Tenminste in de eerste fase van het repetitieproces. Na verloop van tijd is het wel duidelijker hoe het moet en dan kan je ook preciezer en concreter ingrijpen."

Je acteert zelf, heeft dat invloed op het regisseren en omgekeerd?

"Ik denk het wel, maar hoe het precies ligt weet ik niet. Ik acteerde de laatste jaren vooral bij Discordia. Je leert de tekst van buiten, je repeteert nauwelijks en gaat op. Bij *Ueber die Dörfer* was de eerste doorloop meteen de eerste voorstelling."

Plankenkoorts?

"Ja, behoorlijk, maar dat is ook het aantrekkelijke ervan, het is leuk dat je totaal niet weet wat er gaat gebeuren. Je weet niet eens of je tegenspeler zijn tekst wel kent."

Van An Ideal Husband werd gezegd dat het zo goed was omdat het allemaal regisseurs waren die speelden. Is dat zo?

"Nee, hoogstens een voordeel omdat alle aandacht aan de tekst kon gegeven worden. Acteurs willen wel eens de neiging hebben zichzelf belangrijker te vinden dan de tekst. Dat kunnen wij niet eens. Wij presenteren gewoon die tekst, vol dubbelzinnigheden. En bij dat stuk is dat dan heel goed, en bij *Ueber die Dörfer* ook. Bij andere stukken is dat fout."

De repetitieperiode is voor meer traditionele acteurs gewoon een middel om af te kicken als het ware.

"Vaak wel, maar ik wil wel wat meer. Dat hangt natuurlijk ontzettend af van het stuk dat je kiest."

Zou je het met Globe riskeren om te zeggen: 'Leer gewoon die tekst, over veertien dagen staan we daar!'?

"Volgend seizoen ga ik dat proberen bij een productie: *Design for Living* van Noel Coward."

Klaas Tindemans/Pieter T'Jonck

(1) "Vier brieven over toneel" (tussen Parool-criticus Hans Van den Bergh en Gerardjan Rijnders), in *Hollands Maandblad*, december 1983, pp. 3-15.

(2) Gerardjan Rijnders' stukken zijn gebundeld in Gerardjan Rijnders, *Verzameld Werk; deel 1: Komédies*, Amsterdam, 1983. Die toneelstukken zijn: *Dollie of avocado's bij de lunch*, *Rosemary Clooney's Baby (= the Rhinestone Queen)* en *Eczeem*.

(3) Schreber is een klassiek geval van het verband tussen paranoia en maatschappelijke dwang. Het stuk dat Rijnders samen met Mia Meijer schreef over Schreber, en dat Paul Vermeulen Windsant — tot vorig seizoen Globes co-directeur — regisseerde bij F Act was aanleiding om beide heren bij Globe aan de leiding te benoemen. Wolfson, nog iemand die, door een merkwaardig ziektebeeld, wijst op de relatie tussen psychose en samenleving, wordt volgend seizoen bij Globe opgevoerd in *Louis Wolfson — De schizo en de talen*.

In het tuinhuis (Globe) - Foto's Son E.I. Haas

Rijnders' plannen vanaf '84-'85

Bij Globe, waar hij na volgend seizoen afscheid neemt: een nieuw stuk van Gerrit Komrij (diens tweede toneelwerk, na *Het Chemisch Huwelijk*), waarover verder nog niets bekend is, het Wolfson-project en *Design for Living* van Noel Coward (zie hierboven).

Daarna: operaplannen (Puccini's *Turandot* in Nederland? Peter Schats *Symposium* in de Munt?) en, als de overheid mee wil, een gezelschap in Amsterdam met volledige 'carte blanche'. Rijnders hierover: "Het produkt, het stuk moet het meeste gewicht hebben. En niet de acteur of theaterdirecteur, ook niet de regisseur of de decorontwerper. Je vraagt toch ook niet aan Hugo Claus hoeveel romans hij van plan is over drie jaar te produceren, hoeveel bladzijden, welk genre, hoeveel kortverhalen, hoeveel poëziebundels, hoeveel toneelstukken, waarover ze gaan, wie het omslag maakt, in welk lettertype ze zullen gezet worden. Dat is onzin, dat vraag je niet aan een schrijver. Maar waarom vragen ze mij wel: hoeveel stukken ben je van plan te doen dit jaar, en waar gaan ze over, wie zit erin?"